

Волошук В. І.,

*кандидат філологічних наук,
професор кафедри теорії та практики перекладу
Національного університету «Запорізька політехніка»*

Гура Н. П.,

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Національного університету «Запорізька політехніка»*

Петруша Ю. Ю.

*магістр кафедри теорії та практики перекладу
Національного університету «Запорізька політехніка»*

СТРУКТУРНО-МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ЕПОНІМІВ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ТРАВМАТОЛОГІЇ ТА ОРТОПЕДІЇ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню структурних та словотвірних особливостей епонімів у травматології й ортопедії та виділенню основних продуктивних моделей.

Окремий пласт у системі медичних термінів загалом і в ортопедії та травматології зокрема становлять поняття, до складу яких входять власні імена, утворюючи епоніми, що є досить поширеним способом термінологічної номінації. Власна назва має великий вплив на значення і функціонування термінологічної одиниці, оскільки вона є частиною когнітивного шару терміна. Будучи носієм колективної професійно-наукової пам'яті, термін сприяє науково-пізнавальній діяльності людини і має підвищену комунікативну значимість.

Епонім в ортопедії та травматології є єдиною когнітивною комплексною структурою, що складається, як правило, з двох компонентів (апелятивного і пропріального) та характеризує певний фрагмент спеціальної мовної картини світу у відповідній області.

У структурному відношенні англійські епоніми словосполучення травматології та ортопедії є стійкими, часто неприйнятними, які складаються з іменника та однієї або декількох власних назв.

Використовуючи класифікацію Л. Запоточної, виділяємо 2 групи епонімів: 1) епоніми, що складаються з однієї власної назви; 2) епоніми, які складаються з кількох власних назв: а) 2 власні назви; б) 3 власні назви.

Встановлено, що епоніми термінологічні сполучення з одним пропріативом у структурі терміна (82%) значно перевищують терміносполуки, які мають у своїй структурі два (16,9%) чи три (1,1%) прізвища. В епонімих словосполученнях з одним пропріативом зазвичай використовується тільки прізвище винахідника чи дослідника. У терміносполуках з двома пропріативами прізвища дослідників переважно пишуться через дефіс.

Продуктивність моделей: **Proper Name + Noun**, **Proper Name's + Noun** та **Proper Name - Proper Name - Proper Name + Noun** та незначна кількість терміносполук з трьома пропріативами вказує на схильність до стислості та лаконічності в терміносистемі травматології та ортопедії.

Це дозволяє припустити, що у процесі упорядкування та систематизації медичної термінології віддається перевага більш короткій формі.

Ключові слова: епонім, пропріатив, апелятив, словотвірна модель, термінологічне словосполучення, травматологія, ортопедія.

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток медицини, впровадження інноваційних технологій, поява нових методів діагностики та лікування, новітніх приладів та інструментів медичного призначення позначилося як на стані медичної термінології в цілому, так і на терміносистемі травматології та ортопедії зокрема. Стрімке зростання кількості термінів, переплетення термінологічних одиниць різних мікросистем, наявність конкуруючих гіпотез, теорій, наукових шкіл та відсутність планомірної роботи щодо упорядкування окремих мікросистем ускладнюють обмін науковою інформацією та взаєморозуміння між фахівцями.

Окремий пласт в системі медичних термінів становлять поняття, до складу яких входять власні імена, утворюючи епоніми, що є досить поширеним способом термінологічної номінації. Це особливий пласт лексики, який становить інтерес із точки зору «когнітивних процесів антропоцентричного характеру, що є притаманним всім етапам розвитку медицини як науки» [1, с. 90].

Власна назва має великий вплив на значення і функціонування термінологічної одиниці, оскільки вона є частиною когнітивного шару терміна. Будучи носієм колективної професійно-наукової пам'яті, термін сприяє науково-пізнавальній діяльності людини і має підвищену комунікативну значимість. Таким чином, власна назва сприяє породженню нових смислів у професійній мовній картині світу.

Аналіз досліджень проблеми. Хоча у сучасній германістиці є низка досліджень, присвячених розгляду різних аспектів епонімів загалом або однієї з галузей медицини (гастроентерології – Н.В. Бондар [2], кардіології – Л.І. Запоточна [3], стоматології – Л.В. Стегніцька [1], інфектології – М.М. Телеки [4]),

однак англійські термінологічні одиниці ономастичного походження в травматології та ортопедії належного розгляду не отримали, що зумовлює **актуальність** даної розвідки.

Мета статті. Мета дослідження полягає в аналізі структурних та словотвірних особливостей епонімів у травматології та ортопедії та виділенні основних продуктивних моделей.

Матеріал дослідження – 370 епонімів, які були отримані шляхом суцільного добору із фахової літератури травматології та ортопедії (довідники, журнали та комп'ютерні сайти).

Виклад основного матеріалу.

Структурні особливості термінів мають велике значення для кращого розуміння їх утворення, а також дозволяють встановити найпродуктивніші словотвірні моделі, що дає можливість прогнозувати подальший розвиток будь-якої терміносистеми.

Найпродуктивнішим способом структурного терміноутворення є синтаксичний, який полягає в перетворенні вільних словосполучень в складні «еквіваленти слів». На думку С.В. Швецової, термінологічні сполучення «дають можливість висловити складну внутрішню співвідносність спеціальних понять сучасної науки і техніки» [5, с. 46].

Спосіб утворення термінологічних словосполучень є одним із найпоширеніших у спеціалізованих терміносистемах, оскільки саме в них можливе уточнення та конкретизація певного наукового поняття. Як наголошує С.В. Грінєв-Гриневиц, за допомогою цього способу утворюються «60%-95% складу різних досліджуваних термінологій європейських мов», що свідчить про «домінування термінологічних словосполучень (складені терміни) над однослівними термінами, як характерної риси сучасної терміносистеми» [6, с. 135]. Під термінологічним словосполученням ми розуміємо смислове і граматичне об'єднання двох (чи декількох) повнозначних слів, яке позначає спеціальне професійне поняття та є одиницею номінації в системі певної термінології.

У медичній термінології власне ім'я, яке спочатку називало конкретну особу, було семантично зумовленим, у результаті внутрішнього семантичного перетворення піддалося пересемантизації й сприймається як «позначення диференціальної ознаки терміна, тоді як інтегральна ознака виражається апелятивним елементом словосполучення, тобто загальною назвою» [3, с. 59]. Наприклад, в епонімів *Bankart's fracture*, *Bennett's fracture*, *Henderson's fracture* загальна інтегральна ознака епонімних одиниць виражена терміном *fracture* (перелом), розрізняються ж ці епонімні одиниці диференціальною ознакою, вираженою власною назвою: *Bankart's fracture* – це *крайовий перелом передньо-нижнього краю суглобової западини лопатки*; *Bennett's fracture* – це *косий внутрішньо-суглобовий перелом основи першої п'ясткової кістки*; *Henderson's fracture* – це *трьохщиколотковий перелом*. Таким чином, апелятивний елемент «перелом» – «порушення цілісності кістки, що виникає внаслідок дії фізичних (механічних) факторів чи патологічних процесів» [7, с. 98] – завдяки власній назві отримує конкретне змістове наповнення.

Отже, епонім в ортопедії та травматології є єдиною когнітивною комплексною структурою, що складається, як правило, з двох компонентів (апелятивного і пропріального) та характеризує певний фрагмент спеціальної мовної картини світу у відповідній області.

У структурному відношенні англійські епонімні словосполучення травматології та ортопедії є стійкими, часто без-

применниковими, що складаються з іменника та однієї або декількох власних назв. У дослідженні вважаємо за доцільне використовувати класифікацію Л. Запоточної, яка виділяє 2 групи епонімів: 1) епоніми, що складаються з однієї власної назви; 2) епоніми, які складаються з кількох власних назв: а) 2 власні назви; б) 3 власні назви [3, с. 61].

Найчисленнішою групою епонімів у травматології та ортопедії є епонімні словосполучення, які складається з однієї назви. Вони становлять 82% добору: *Achard syndrome*, *Allis sign*, *Barlow maneuver*, *Blount's disease*, *Chandler's disease*, *Cozen's test*, *Cunningham shoulder reduction*, *Durkan's test*, *Garre's sclerosing osteomyelitis*. Епонімна назва з посиланням на одного автора підкреслює індивідуальний внесок конкретного вченого в розвиток медицини.

Найпродуктивнішими моделями цієї групи є:

1) **Proper Name + Noun**: *Galeazzi fracture*, *Gartland classification*, *Grisel syndrome*, *Herbert classification*, *Hoffa fracture*, *Ideberg classification*, *Lisfranc fracture*, *Jeune disease*, *Judet view*, *Kocher criteria*, *Lisfranc ligament*, *Milkman disease*.

Для епонімних двокомпонентних словосполучень травматології та ортопедії характерне переважання атрибутивних словосполучень з пропріативом у функції препозитивного означення (50%). Це пояснюється тим, що епоніми – це іменники, які утворені від власних імен, однак вони використовуються в синтаксичній функції прикметників і тому не мають присвійної форми. У даному випадку власні назви (*Galeazzi*, *Gartland*, *Herbert*) виконують уточнюючу функцію для другого елемента в складі зазначених термінів (*fracture*, *classification*).

Іноколи модель ускладнюється додаванням цифри до останнього іменника: **Proper Name + Noun + Number**: *Ledderhose syndrome I*, *Ledderhose syndrome II*, *Apert syndrome I*, *Apert syndrome II*. Однак кількість їх (1,1%) не значна, що говорить на користь їхньої винятковості.

Ускладнення моделі може також відбуватися за рахунок апелятива, який представлений складним словом **fracture-dislocation**: *Pipkin fracture-dislocation*, *Chopart fracture-dislocation*. Але відсоток цієї моделі незначний (0,5%).

Модель з применником **Proper Name + Noun of Noun** також демонструє невисоку продуктивність (1,1%): *Le Fort Fracture of the Ankle*, *Le Fort Fractures of the Face*, *Le Fort fracture of the skull*, *Paget's disease of bone*. Відбувається витіснення применникових словосполучень стислішими безприменниковими конструкціями, що унаочнює компресійні процеси в медичній терміносистемі.

Ускладнення моделі з епонімом у присвійному відмінку можливе за рахунок додавання до структури прикметника, але такий варіант не є поширеним (0,5%): *Jansen's metaphyseal chondrodysplasia*, *Albright's hereditary osteodystrophy*.

2) **Proper Name's + Noun**: *Gerber's test*, *Girdlestone's Procedure*, *Haglund's syndrome*, *Jobe's test*, *Kanavel's sign*, *Klein's line*, *Larrey's sign*, *Dupuytren's fracture*, *Kienböck's disease*, *Larrey's sign*, *Malgaigne's trauma*. Така поширеність моделі з присвійним формантом 's (24,6%) пояснюється наявністю значного прошарку сталих терміносполук у травматології та ортопедії, які були утворені до другої половини ХХ століття. Як стверджує Л.С. Стегніцька, з «1974 року, коли під час конференції в Американському Інституті здоров'я було прийнято рішення про припинення використання апострофа, такі організації як Національні інститути здоров'я США (US National

Institutes of Health (NIH), Всесвітня організація охорони здоров'я (the World Health Organization), медичні асоціації та журнали теж наполягають на припиненні використання апострофа, що створює хибне уявлення про те, що дослідники особисто хворіли на це захворювання» [8, с. 59].

3) **Proper Name + Noun + Noun**: *Neer impingement sign, Ottawa ankle rules, Ottawa knee rules, Pittsburgh knee rules, Williams flexion exercises, Apley grind test, Cunningham shoulder reduction, Erlenmeyer flask deformity, Harris Hip Score*. Ця модель характеризується значно більшою точністю порівняно з першою та другою, але це збільшує кількість компонентів та призводить до зниження її продуктивності (2,4%).

Привертає увагу той факт, що в епонімічних словосполученнях використовується тільки прізвище винахідника чи дослідника. Але є певні відхилення від правила. Так, шина Деніса Брауна (*Denis Browne bar*) – пристрій для лікування клишоногості у дітей – була названа на честь англійського хірурга сера Деніса Брауна, який вважається «батьком» дитячої хірургії у Великобританії. Операція Томі Джона (*Tommy John surgery*) була розроблена в 1974 році Ф. Джобом (*Frank Jobe*) для реконструкції ліктьової коллатератеральної зв'язки та названа на честь першого бейсболіста, який переніс операцію.

Епонімічні словосполучення, які мають у своєму складі 2 власні назви, представлені набагато меншою кількістю – 16,7%. Характерною моделлю цієї групи є: **Proper Name - Proper Name + Noun**: *Albers-Schönberg disease, Antley-Bixler syndrome, Babinski-Froment syndrome, Birch-Jensen syndrome, Boyd-Stearns syndrome, Conradi-Hünermann syndrome, Danis-Weber classification, Essex-Lopresti fracture, Hajdu-Cheney syndrome, Hill-Sachs fracture, Kashin-Beck disease, Marie-Sainton disease, Nievergelt-Peaeman syndrome*.

Як свідчать приклади, прізвища дослідників пишуться через дефіс. Однак слід зазначити, що є винятки, наприклад: *Wainwright and Hansen classification*. У цьому випадку це пов'язано з тим фактом, що в 1980 році автори опублікували статтю «Comminuted fractures of the femoral shaft treated by intramedullary nailing» за підписом Wainwright, R. A. and S. T. Hansen, Jr.

Використання прийменників і прикметників у епонімічному словосполученні з двома пропріативами уточнює поняття, що описує, але одночасно ускладнює його розуміння. Це не сприяє його поширенню, адже його частка становить 1%: *Smith-Petersen anterior approach to the hip, Watson-Jones anterolateral approach to the hip*.

Терміносполучки з трьома пропріативами в травматології і ортопедії великого поширення не набули. Вони становлять усього 1,3% від загальної кількості та утворюються за моделлю: **Proper Name - Proper Name - Proper Name + Noun**: *Achard-Foix-Meuzon syndrome, Büdinger-Ludloff-Läwen syndrome, Butler-Albright-Bloomberg syndrome, Ullrich-Fremerey-Dohna syndrome*.

Номінація поняття відбувається на честь декількох вчених, які або працювали спільно, або зробили рівноцінний внесок у наукове відкриття. Синдром Батлера-Олбрайта-Блумберга (*Butler-Albright-Bloomberg syndrome*) був описаний американськими лікарями Butler A., Albright F., Bloomberg E. у 1937 році. Синдром Ашара-Фуа-Мезона (*Achard-Foix-Meuzon syndrome*) був названий на честь французьких лікарів Achard E. C., Foix C., Meuzon, які вперше описали його. *Büdinger-Ludloff-Läwen syndrome*. Синдром Бюдінгера-Людлоффа-Левіна (*Büdinger-Ludloff-Läwen syndrome*) отримав свою назву від прізвищ австрійського хірурга

K. Büdinger і німецького ортопеда та хірурга K. Ludloff, які вперше його описали, та A. Läwen, який запропонував хірургічний метод його лікування.

Цікавим випадком є терміносполучка синдром Ульріха-Фремерей-Дони (*Ullrich-Fremerey-Dohna syndrome*), коли словосполучення має три прізвища в назві, але вони належать двом вченим: O. Ulrich та H. Fremerey-Dohna.

Висновки. Отже, англійські епоніми травматології та ортопедії є невід'ємним складником медичної терміносистеми. У структурному відношенні вони є стійкими, часто безприменниковими терміносполученнями, які складаються з іменника та однієї або кількох власних назв. Епонімічні термінологічні сполучення з одним пропріативом в структурі терміна (82%) значно перевищують терміносполучки, які мають у своїй структурі два (16,9%) чи три (1,1%) прізвища. Продуктивність моделей: **Proper Name + Noun**, **Proper Name's + Noun** та **Proper Name - Proper Name - Proper Name + Noun** та незначна кількість терміносполучок з трьома пропріативами вказує на схильність до стислості та лаконічності в терміносистемі травматології та ортопедії. Це дозволяє припустити, що у процесі упорядкування та систематизації медичної термінології віддається перевага більш коротким формам.

У перспективі подальших досліджень термінології травматології та ортопедії необхідно звернутися до семантичних особливостей епонімів. Їх семантичний аналіз із застосуванням соціолінгвістичного підходу дозволяє розкрити культурологічний компонент семантики такого терміна і відображає історію науки та внесок дослідників у її розвиток.

Література:

1. Стегніцька Л.В. Статус відпрізвищених утворень в англійській стоматологічній лексиці. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2012. Вип. 27. С. 90-92.
2. Бондар Н.В. Лексико-семантичні та структурні особливості термінів-епонімів у німецькомовній гастроентерології. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2017. № 1(64). С. 71-74.
3. Запоточна Л. Структурно-семантична характеристика термінів-епонімів у англійській кардіологічній термінології. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. 2012. № 1. С. 56-66.
4. Телеки М.М. Епонімічні термінологічні словосполучення в інфектології. *Львівський філологічний часопис*. 2019. № 5. С. 152-158.
5. Швецова С.В. Лингвистический анализ способов терминологического образования в современной английской офтальмологической терминосистеме : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Иркутск, 2004. 180 с.
6. Гринев-Гриневиц С.В. Терминоведение. Москва : Академия, 2008. 304 с.
7. Травматология та ортопедія : підручник для студ. вищих мед. навч. закладів / за ред.: Г.Г. Голки, О.А. Бур'янова, В.Г. Климовицького. Вінниця : Нова книга, 2019. 432 с.
8. Стегніцька Л.В. Генетивні конструкції термінів-епонімів в англійській медичній термінології. *Південний архів : Філологічні науки*. 2020. № 83. С. 59-62.

Voloshuk V., Gura N., Petruscha Yu. Structural and morphological peculiarities of English eponyms in the terminology of traumatology and orthopedics

Summary. The article deals with the study of structural and word-formative peculiarities of eponyms in traumatology and orthopedics and the distinguish basic productive models.

A separate layer in the system of medical terms in general and in orthopedics and traumatology, in particular, are concepts that include proper names, forming eponyms, which are a fairly common way of terminological nomination. The proper name has a great influence on the meaning as well as functioning of the terminological unit, because it is a part of the cognitive layer of the term. As a transmitter of collective professional and scientific memory, the term contributes to the scientific and cognitive activities of man and has increased communicative significance.

The eponym in orthopedics and traumatology is a united cognitive complex structure, which usually consists of two components (an appellative and a proper noun) and defines a certain fragment of a special linguistic world view in the certain field.

From structural point English eponymous word-combinations of traumatology and orthopedics are stable, often nonprepositional, consisting of a noun and one or more proper names.

Using L. Zapotochna's classification, 2 groups of eponyms are distinguished: 1) eponyms consisting of one proper

name; 2) eponyms, which consist of several proper names: a) 2 proper names; b) 3 proper names.

It is established that eponymous terminological combinations with one proper name in the term structure (82%) significantly exceed the term combinations, which have in their structure two (16.9%) or three (1.1%) surnames. In eponymous word-combinations with one proper name, as a rule, only the surname of the inventor or researcher is used. In terminological combinations with two proper names, the surnames of the researchers are mostly written with a hyphen.

The performance of the models: **Proper Name + Noun**, **Proper Name's + Noun and Proper Name - Proper Name - Proper Name + Noun** and a small number of terms with three proper names indicates a tendency to brevity and conciseness in the terminology of traumatology and orthopedics. This suggests that a shorter form is preferred in the ordering and systematization of medical terminology.

Key words: eponym, proper name, appellative, word-formative model, terminological combination, traumatology, orthopedics.